

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

7. ožujka 2018.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Područje slobode, sigurnosti i pravde – Sudska nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima – Uredba (EZ) br. 44/2001 – Članak 5. točka 1. – Uredba (EU) br. 1215/2012 – Članak 7. točka 1. – Pojam ‚u stvarima [koje] se odnose na ugovore‘ – Ugovor o pružanju usluga – Povezani let koji opslužuju različiti zračni prijevoznici – Pojam ‚mjesto izvršenja‘ – Uredba (EZ) br. 261/2004 – Pravo putnika u zračnom prijevozu na naknadu štete zbog uskraćenog ukrcaja i dužeg kašnjenja leta u polasku – Tužba za naknadu štete protiv stvarnog zračnog prijevoznika koji nema domicil u državi članici odnosno s kojim putnici uopće nisu ugovorno povezani”

U spojenim predmetima C-274/16, C-447/16 i C-448/16,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koje su uputili Amtsgericht Düsseldorf (Općinski sud u Düsseldorfu, Njemačka) i Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud, Njemačka), odlukama od 3. svibnja 2016. (C-274/16) i 14. lipnja 2016. (C-447/16 i C-448/16), koje je Sud zaprimio 13. svibnja 2016. i 11. kolovoza 2016., u postupcima

flightright GmbH

protiv

Air Nostrum, Líneas Aéreas del Mediterráneo SA (C-274/16),

Roland Becker

protiv

Hainan Airlines Co. Ltd (C-447/16),

i

Mohamed Barkan,

Souad Asbai,

Assia Barkan,

Zakaria Barkan,

Nousaiba Barkan

protiv

* Jezik postupka: njemački

Air Nostrum, Líneas Aéreas del Mediterráneo SA (C-448/16),

SUD (treće vijeće),

u sastavu: L. Bay Larsen, predsjednik vijeća, J. Malenovský, M. Safjan (izvjestitelj), D. Šváby i M. Vilaras, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Bobek,

tajnik: R. Schiano, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 6. srpnja 2017.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za flightright GmbH, J. A. Blaffert, F. Schaal, A. Seegers, D. Tuac i O. de Felice, *Rechtsanwälte*,
- za R. Beckera, C. Hormann, *Rechtsanwalt*,
- za Mohameda Barkana, Souadu Asbai i njihovu maloljetnu djecu, Assiju, Zakariju i Nousaibu Barkan, J. Kummer i P. Wassermann, *Rechtsanwälte*,
- za Air Nostrum, Líneas Aéreas del Mediterráneo SA, V. Beck i E. Schott, *Rechtsanwälte*,
- za francusku vladu, E. de Moustier, u svojstvu agenta,
- za portugalsku vladu, L. Inez Fernandes, M. Figueiredo i M. Cancela Carvalho, u svojstvu agenata,
- za švicarsku vladu, M. Schöll, u svojstvu agenta,
- za Europsku komisiju, M. Wilderspin i M. Heller, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 19. listopada 2017.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se na tumačenje članka 5. točke 1. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2001., L 12, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.) i članka 7. točke 1. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2012., L 351, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 289. i ispravak SL 2014., L 160, str. 40.).
- 2 Zahtjevi su upućeni u okviru sporova između, s jedne strane, društva flightright GmbH, sa sjedištem u Potsdamu (Njemačka), te Mohameda Barkana, Souade Asbai i njihove maloljetne djece, Assije, Zakarija i Nousaibe Barkan (u daljnjem tekstu: obitelj Barkan) protiv društva Air Nostrum, Líneas Aéreas del Mediterráneo SA (u daljnjem tekstu: društvo Air Nostrum), zračnog prijevoznika sa sjedištem u Valenciji (Španjolska), u vezi s plaćanjem naknade štete zbog kašnjenja leta u polasku (predmeti

C-274/16 i C-448/16), te, s druge strane, Rolanda Beckera protiv društva Hainan Airlines Co. Ltd, zračnog prijevoznika sa sjedištem u Haikou (Kina), u vezi s plaćanjem naknade štete zbog uskraćivanja ukrcaja (predmet C-447/16).

Pravni okvir

Uredba br. 44/2001

- 3 Iz uvodne izjave 2. Uredbe br. 44/2001 proizlazi da ta uredba ima za cilj, u interesu ispravnog djelovanja unutarnjeg tržišta, „da države članice koje [ta] Uredba obvezuje usvoje propise za ujedinjavanje pravila o sukobu nadležnosti u građanskim i trgovačkim stvarima te za pojednostavljivanje formalnosti s ciljem brzog i jednostavnog priznavanja i izvršenja sudskih odluka”.
- 4 Uvodne izjave 11. i 12. navedene uredbe glase:
- „(11) Propisi o nadležnosti moraju biti izuzetno predvidljivi i utemeljeni na načelu da se nadležnost uglavnom utvrđuje prema domicilu tuženika, pri čemu takva nadležnost mora uvijek postojati, osim u nekim točno određenim slučajevima, u kojima je zbog predmeta spora ili autonomije stranaka opravdana neka druga poveznica. Domicil pravne osobe mora biti autonomno utvrđen kako bi zajednička pravila bila transparentnija i kako bi se izbjegli sukobi nadležnosti.
- (12) Osim domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove za utvrđivanje nadležnosti, utemeljene na bliskoj vezi između suda i postupka ili radi olakšavanja ispravnog suđenja.”
- 5 Pravila o nadležnosti nalaze se u poglavlju II. te uredbe.
- 6 Članak 2. Uredbe br. 44/2001, koji se nalazi u njezinu odjeljku 1. poglavlja II., u stavku 1. određuje:
- „Uz poštovanje odredaba ove Uredbe, osobama s domicilom u nekoj državi članici sudi se pred sudovima te države članice, bez obzira na njihovo državljanstvo.”
- 7 Članak 4. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 glasi:
- „Ako tuženik nema domicil u državi članici, nadležnost sudova svake države članice [...] utvrđuje se u skladu s pravom te države članice.”
- 8 Članak 5. te uredbe, koji se nalazi u njezinu odjeljku 2. poglavlja II., naslovljen „Posebna nadležnost”, u točki 1. propisuje:
- „Osoba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena:
1. (a) u stvarima [koje] se odnose na ugovore, pred sudom u mjestu u kojemu [je izvršena ili] treba biti izvršena obveza;
 - (b) u svrhe ove odredbe, osim ako nije drukčije ugovoreno, mjesto izvršenja obveze je:
 - u slučaju kupoprodaje robe, mjesto u državi članici u kojemu je, u skladu s ugovorom, roba isporučena ili je trebala biti isporučena,
 - u slučaju pružanja usluga, mjesto u državi članici u kojemu su, u skladu s ugovorom, usluge pružene ili su trebale biti pružene;
 - (c) ako se ne primjenjuje podstavak (b), primjenjuje se podstavak (a).”

9 Članak 60. stavak 1. navedene uredbe određuje:

„U svrhe ove Uredbe, trgovačko društvo ili druga pravna osoba ili udruga fizičkih ili pravnih osoba, ima domicil u mjestu u kojemu ima svoje:

- (a) statutarno sjedište; ili
- (b) središnju upravu; ili
- (c) glavno mjesto poslovanja.”

Uredba br. 1215/2012

10 Uredbom br. 1215/2012 stavljena je izvan snage Uredba br. 44/2001. Tekst uvodne izjave 4. Uredbe br. 1215/2012 gotovo je identičan tekstu uvodne izjave 2. Uredbe br. 44/2001.

11 Uvodne izjave 15. i 16. Uredbe br. 1215/2012 glase:

„(15) Pravila o nadležnosti trebala bi biti što je moguće više predvidiva i zasnovana na načelu da se nadležnost općenito temelji na domicilu tuženika. Nadležnost bi uvijek trebala postojati na temelju toga, osim u nekim točno određenim slučajevima u kojima glavni predmet spora ili autonomija stranaka jamče drukčije [poveznice]. Samostalno se mora utvrditi domicil pravne osobe, kako bi se zajednička pravila učinila transparentnijima i izbjegli sukobi nadležnosti.

(16) Pored domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove nadležnosti temeljene na uskoj povezanosti između suda i tužbe ili zbog olakšavanja pravilnog sudovanja. Postojanje [bliske veze] trebalo bi osigurati pravnu sigurnost i spriječiti mogućnost da tuženik bude tužen pred sudom države članice [koju nije mogao] razumno predvidjeti. [...]”

12 Članak 4. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 nalazi se u njezinu odjeljku 1., naslovljenom „Opće odredbe”, poglavlja II. te je njegov tekst identičan tekstu članka 2. stavka 1. Uredbe br. 44/2001.

13 Članak 7. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 nalazi se u njezinu odjeljku 2., naslovljenom „Posebna nadležnost”, poglavlja II. te je njegov tekst gotovo identičan tekstu članka 5. točke 1. Uredbe br. 44/2001.

14 Članak 66. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 određuje da se ona primjenjuje samo na sudske postupke koji su u tijeku na dan ili nakon 10. siječnja 2015.

Uredba (EZ) br. 261/2004

15 U skladu s uvodnim izjavama 1., 2., 7. i 8. Uredbe (EZ) br. 261/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. veljače 2004. o utvrđivanju općih pravila odštete i pomoći putnicima u slučaju uskraćenog ukrcanja i otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta u polasku te o stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 295/91 (SL 2004., L 46, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7., svezak 26., str. 21.):

„(1) Aktivnost Zajednice u području zračnog prijevoza usmjerena je, pored ostalih stvari, na osiguravanje visoke razine zaštite putnika. Uz to, u potpunosti bi trebalo voditi računa o obvezama zaštite potrošača općenito.

(2) Uskraćivanje ukrcanja i otkazivanje ili kašnjenje leta uzrokuju ozbiljne probleme i neugodnosti putnicima.

[...]

- (7) Kako bi se osigurala djelotvorna primjena ove Uredbe, obveze koje ona propisuje trebali bi izvršavati zračni prijevoznici koji izvode ili namjeravaju izvesti let [...]
- (8) Ovom se Uredbom ne bi trebala ograničavati prava stvarnih zračnih prijevoznika u traženju odštete od bilo koje osobe, uključujući i treće strane u skladu s primjenljivim pravom.”

16 Članak 1. Uredbe br. 261/2004, naslovljen „Predmet”, u stavku 1. određuje:

„Ovom se Uredbom utvrđuju, prema ovdje navedenima uvjetima, minimalna prava koja imaju putnici kada:

- (a) im je uskraćen ukrcaj protiv njihove volje;
- (b) im je let otkazan;
- (c) njihov let kasni.”

17 Članak 2. Uredbe br. 261/2004, naslovljen „Definicije”, u stavku 1. određuje:

„Za potrebe ove Uredbe:

[...]

- (b) ‚stvarni zračni prijevoznik’ znači zračni prijevoznik koji izvodi ili namjerava izvesti let ugovoren s putnicima ili u ime neke druge osobe, pravne ili fizičke, koja ima ugovor s tim putnikom;

[...]

- (g) ‚rezervacija’ znači činjenica da putnik ima kartu ili drugi dokaz, koji ukazuje da je rezervacija prihvaćena i potvrđena od strane zračnog prijevoznika ili tour operatora;
- (h) ‚konačno odredište’ znači destinacija na karti predstavljena na šalteru za registraciju putnika ili, u slučaju izravno povezanih letova, odredište zadnjeg leta; zamjenski povezani letovi koji su dostupni neće uzimati u obzir izvorno planirano vrijeme dolaska;

[...]”

18 Članak 3. Uredbe br. 261/2004, naslovljen „Područje primjene”, propisuje:

„1. Ova se Uredba primjenjuje na:

- (a) putnike koji putuju iz zračne luke smještene na državnom području države članice na koju se Ugovor primjenjuje;

[...]

2. Stavak 1. primjenjuje se ako putnici ispunjavaju uvjete:

- (a) imaju potvrđenu rezervaciju za određeni let [...]

[...]

5. Ova se Uredba primjenjuje na bilo kojeg zračnog prijevoznika koji osigurava prijevoz putnika obuhvaćenog stavcima 1. i 2. U slučajevima kada [stvarni] zračni prijevoznik koji nema ugovor s putnikom obavlja obveze propisane ovom Uredbom, smatrat će se kao da to radi u ime osobe koja ima ugovor s putnikom.

[...]”

19 Članak 4. Uredbe br. 261/2004, naslovljen „Uskraćivanje ukrcaja”, u stavku 3. navodi:

„Ako je ukrcaj putnicima uskraćen protiv njihove volje, stvarni zračni prijevoznik im je dužan odmah nadoknaditi štetu u skladu s člankom 7. [...]”

20 Članak 5. te uredbe, naslovljen „Otkazivanje leta”, u stavku 1. točki (c) određuje:

„U slučaju otkazivanja leta, dotični putnici:

[...]

- (c) imaju pravo na odštetu od strane stvarnog zračnog prijevoznika u skladu s člankom 7., osim ako:
- i. su obaviješteni o otkazivanju leta najmanje dva tjedna prije vremena polaska predviđenog redom letenja; ili
 - ii. su obaviješteni o otkazivanju leta u roku od dva tjedna do sedam dana prije vremena polaska predviđenog redom letenja i ponuđeno im je preusmjeravanje koje im omogućuje da oputuju ne više od dva sata prije vremena polaska predviđenog redom letenja i da stignu u mjesto odredišta unutar četiri sata od planiranog vremena dolaska; ili
 - iii. su obaviješteni o otkazivanju leta u roku od sedam dana prije vremena polaska predviđenog redom letenja i ponuđeno im je preusmjeravanje, čime im je omogućeno da oputuju ne više od sat vremena ranije od predviđenog vremena polaska i da stignu u mjesto odredišta unutar dva sata od planiranog vremena dolaska.”

21 Članak 7. navedene uredbe, naslovljen „Pravo na odštetu”, u stavku 1. navodi:

„Pozivanjem na ovaj članak, putnici ostvaruju pravo na odštetu u iznosu od:

- (a) 250 EUR za sve letove dužine 1500 km ili kraće;
- (b) 400 EUR za sve letove unutar Zajednice, duže od 1 500 km i za sve druge letove dužine između 1 500 km i 3 500 km;
- (c) 600 EUR za sve letove koji ne spadaju pod točke (a) ili (b).

U određivanju udaljenosti, kao baza se uzima mjesto [konačnog] odredišta na koje će, zbog uskraćivanja ukrcaja ili otkazivanja leta, putnici stići s određenim vremenskim zakašnjenjem u odnosu na vrijeme dolaska predviđenim redom letenja.”

Glavni postupci, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

Predmet C-274/16

- 22 Kao što to proizlazi iz odluke o upućivanju zahtjeva, svaki od dvoje putnika rezervirao je pri zračnom prijevozniku Air Berlin PLC & Co. Luftverkehrs KG (u daljnjem tekstu: društvo Air Berlin) po jedno mjesto pod jedinstvenim brojem rezervacije za zračni prijevoz dvama letovima (u daljnjem tekstu: povezani let) s polaskom iz Ibize (Balearsko otočje, Španjolska) i odredištem u Düsseldorfu (Njemačka), uz presjedanje u Palmi de Mallorci (Balearsko otočje, Španjolska).
- 23 Prvi zrakoplov u okviru povezanog leta, koji je opsluživalo društvo Air Nostrum, trebao je poletjeti s Ibize 25. srpnja 2015. u 18.40 sati i sletjeti u Palmu de Mallorcu istoga dana u 19.20 sati.
- 24 Drugi zrakoplov između Palme de Mallorce i Düsseldorfa, koji je opsluživalo društvo Air Berlin, trebao je poletjeti 25. srpnja 2015. u 20.05 sati i sletjeti u Düsseldorf istoga dana u 22.25 sati.
- 25 Međutim, putnici su zbog kašnjenja prvog zrakoplova između Ibize i Palme de Mallorce propustili drugi prema Düsseldorfu, u koji su naposljetku pristigli 26. srpnja 2015. u 11.32 sati letom koji je obavilo društvo Air Berlin.
- 26 Dva predmetna putnika prenijela su na društvo flightright svoja prava na moguću odštetu zbog tog kašnjenja. Društvo flightright podnijelo je pred Amtsgerichtom Düsseldorf (Općinski sud u Düsseldorfu, Njemačka) tužbu protiv društva Air Nostrum kao stvarnog zračnog prijevoznika koji je obavio prvi let.
- 27 Taj je sud naveo da postupanje povodom tužbe ovisi o postojanju međunarodne nadležnosti. Postupak može biti pokrenut u pogledu predmetnog povezanog leta samo ako se Düsseldorf može smatrati „mjesto[m] izvršenja konkretne obveze” u smislu članka 7. točke 1. Uredbe br. 1215/2012.
- 28 U tim je okolnostima Amtsgericht Düsseldorf (Općinski sud u Düsseldorfu) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Trebali li u slučaju prijevoza osoba zračnom linijom koja se sastoji od dvaju letova bez dužeg zadržavanja u transfernoj zračnoj luci mjesto dolaska drugog dijela putovanja smatrati mjestom izvršenja obveze sukladno članku 7. točki 1. podtočki (a) Uredbe (EU) br. 1215/2012 ako je tužba podnesena protiv stvarnog zračnog prijevoznika na prvom dijelu putovanja na kojem se dogodila nepravilnost, a prijevoz u drugom dijelu putovanja obavio je drugi zračni prijevoznik?”

Predmet C-447/16

- 29 R. Becker sklopio je s društvom Hainan Airlines, čije je sjedište registrirano izvan Europske unije i koje nema podružnicu u Berlinu (Njemačka), ugovor o zračnom prijevozu s jedinstvenom rezervacijom za letove 7. kolovoza 2013. od Berlina do Pekinga (Kina), uz presjedanje u Bruxellesu.
- 30 Na dan polaska R. Becker je bio registriran na berlinskom aerodromu za dva leta. Primio je dvije pripadajuće ukrcajne propusnice, a njegova prtljaga je bila registrirana izravno do Pekinga.
- 31 Prijevoz prvim zrakoplovom na letu koji je prema rezervaciji opsluživao belgijski zračni prijevoznik Brussels Airlines a čije je slijetanje u Bruxelles bilo predviđeno 7. kolovoza 2013. u 8 sati odvio se sukladno rasporedu. Prijevoz drugim zrakoplovom, na letu koji je trebalo opsluživati društvo Hainan

Airlines, čije je polijetanje iz Bruxellesa bilo predviđeno 7. kolovoza 2013. u 13.40 sati, nije ostvaren. R. Becker u tom pogledu navodi da mu je na ukrcajnom terminalu u zračnoj luci u Bruxellesu uskraćeno ukrcavanje bez valjanog razloga i protivno njegovoj volji.

- 32 R. Becker vratio se zrakoplovom u Berlin te je rezervirao izravan let iz Berlina za Peking. U Peking je doputovao 8. kolovoza 2013.
- 33 Tužbom podnesenom pred Amtsgerichtom Berlin-Wedding (Općinski sud Berlin-Wedding) R. Becker zatražio je na temelju članka 7. stavka 1. točke (c) Uredbe br. 261/2004, među ostalim, naknadu štete u iznosu od 600 eura, uz pripadajuće kamate.
- 34 Taj je sud presudom od 4. studenoga 2014. odlučio da ne postoji međunarodna nadležnost njemačkih sudova te je tužbu R. Beckera odbacio kao nedopuštenu. R. Becker uložio je žalbu protiv te presude pred Landgerichtom Berlin (Zemaljski sud u Berlinu, Njemačka). Presudom od 1. srpnja 2015. taj je sud odbacio žalbu R. Beckera jer je on svoju tužbu trebao podnijeti pred belgijskim sudovima s obzirom na to da je samo Bruxelles bio mjesto izvršenja leta Bruxelles-Peking.
- 35 R. Becker podnio je reviziju pred Bundesgerichtshofom (Savezni vrhovni sud, Njemačka). Bundesgerichtshof smatra da se, s obzirom na jedinstvenost ugovorne obveze društva Hainan Airlines o prijevozu R. Beckera od Berlina do Pekinga, zračna luka Berlin-Tegel može smatrati, u skladu s presudom od 9. srpnja 2009., Rehder (C-204/08, EU:C:2009:439), mjestom izvršenja svih ugovornih obveza društva Hainan Airlines, uključujući obvezu povezivanja s letom iz Bruxellesa do Pekinga kao nastavka leta iz Berlina do Bruxellesa, jer R. Becker kao putnik u zračnom prijevozu uopće nije utjecao na to hoće li društvo Hainan Airlines samo opsluživati i taj potonji let ili će u tu svrhu uporabiti usluge drugog zračnog prijevoznika.
- 36 U tim je okolnostima Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Trebali li kod prijevoza osoba na dva leta bez dužeg zadržavanja u transfernim zračnim lukama mjesto polaska prvog leta smatrati mjestom pružanja usluga u skladu s člankom 5. točkom 1. podtočkom (b) drugom alinejom [Uredbe (EZ) br. 44/2001] ako se odštetni zahtjev na temelju članka 7. [Uredbe br. 261/2004], koji je sadržan u tužbi, zasniva na smetnji koja je nastupila na drugom letu, a tužba je usmjerena protiv stranke ugovora o prijevozu, koji je doduše bio stvarni zračni prijevoznik na drugom, ali ne i na prvom letu?”

Predmet C-448/16

- 37 Obitelj Barkan rezervirala je pri zračnom prijevozniku Iberia, Líneas Aéreas de España (u daljnjem tekstu: društvo Iberia) let za 7. kolovoza 2010. od Melille (Španjolska) do Frankfurta na Majni (Njemačka) s presjedanjem u Madridu (Španjolska). Iz potvrde o rezervaciji koju je izdalo društvo Iberia proizlazilo je da će let između Melille i Madrida opsluživati društvo Air Nostrum, a let između Madrida i Frankfurta na Majni društvo Iberia, bez dužeg vremena potrebnog za presjedanje između dvaju letova.
- 38 Budući da je zrakoplov od Melille do Madrida kasnio 20 minuta, obitelj Barkan propustila je svoj drugi let s odredištem u Frankfurtu na Majni te je na svoje konačno odredište pristigla s četiri sata zakašnjenja.
- 39 Presudom od 28. siječnja 2015. Amtsgericht Frankfurt am Main (Općinski sud u Frankfurtu na Majni, Njemačka), pred kojim je obitelj Barkan tužbom za naknadu štete u iznosu od 250 eura za svakog člana te obitelji zbog tog kašnjenja pokrenula postupak, naložio je na temelju Uredbe br. 261/2004 društvu Air Nostrum da tužiteljima plati naknadu štete prema njihovim tužbenim zahtjevima.

- 40 U žalbenom postupku koji je društvo Air Nostrum pokrenulo pred Landgerichtom Frankfurt am Main (Zemaljski sud u Frankfurtu na Majni) taj je sud presudom od 20. kolovoza 2015. odlučio da ne postoji međunarodna nadležnost njemačkih sudova. Prema mišljenju tog suda, mjestima izvršenja leta između Melille i Madrida, tijekom kojeg je došlo do smetnje, trebalo je smatrati jedino Melillu i Madrid jer se dva leta trebalo smatrati zasebnim letovima unatoč jedinstvenoj rezervaciji.
- 41 Obitelj Barkan podnijela je reviziju pred Bundesgerichtshofom (Savezni vrhovni sud). Bundesgerichtshof smatra, kao prvo, da iako je nesporno da između obitelji Barkan i društva Air Nostrum uopće ne postoji izravni ugovorni odnos, to ne utječe na ugovornu narav prava na naknadu štete koja je propisana Uredbom br. 261/2004. Kao drugo, taj sud navodi da činjenica što društvo Air Nostrum kao stvarni zračni prijevoznik ne ispunjava ugovorne obveze na konačnom odredištu povezanog leta, odnosno u Frankfurtu na Majni, nije protivna tome da se to mjesto kvalificira kao „mjesto izvršenja” u smislu članka 5. točke 1. Uredbe br. 44/2001 jer se Uredbom br. 261/2004 nastoji osnažiti, a ne oslabiti pravni položaj putnika u zračnom prijevozu. Na taj se način čini opravdanim da ugovorne obveze koje suugovaratelj obitelji Barkan, odnosno društvo Iberia, treba ispuniti na konačnom odredištu povezanog leta terete društvo Air Nostrum kao stvarnog zračnog prijevoznika. Uostalom, s materijalnog stajališta, stvarni zračni prijevoznik treba u svakom slučaju nadoknaditi štetu putniku kada taj putnik na svoje konačno odredište pristigne s dužim kašnjenjem zbog kašnjenja priključnog leta tog prijevoznika.
- 42 U tim je okolnostima Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li članak 5. točku 1. podtočku (a) [Uredbe br. 44/2001] tumačiti na način da pojam ‚u stvarima [koje] se odnose na ugovore’ obuhvaća i odštetni zahtjev na temelju članka 7. [Uredbe br. 261/2004], koji se ostvaruje prema stvarnom zračnom prijevozniku koji nije stranka ugovora sklopljenog s dotičnim putnikom?
2. Ako je članak 5. točka 1. [Uredbe br. 44/2001] primjenjiv:
- Treba li kod prijevoza osoba na dva leta bez dužeg zadržavanja u transfernim zračnim lukama konačno odredište putnika smatrati mjestom pružanja usluga u skladu s člankom 5. točkom 1. podtočkom (b) drugom alinejom [Uredbe br. 44/2001] i u slučaju kada se odštetni zahtjev na temelju članka 7. [Uredbe br. 261/2004], koji je sadržan u tužbi, zasniva na smetnji koja je nastupila u prvom dijelu putovanja, a tužba je usmjerena protiv stvarnog zračnog prijevoznika na prvom letu koji nije stranka ugovora o prijevozu?”
- 43 Odlukom predsjednika Suda od 19. kolovoza 2016. predmeti C-447/16 i C-448/16 spojeni su radi provođenja usmenog i pisanog dijela postupka te donošenja presude, a odlukom predsjednika Suda od 14. rujna 2016. predmeti C-274/16, C-447/16 i C-448/16 spojeni su radi provedbe usmenog dijela postupka i donošenja presude.

O prethodnim pitanjima

Pitanje u predmetu C-447/16

Dopuštenost

- 44 Europska komisija osporava primjenjivost Uredbe br. 44/2001 u glavnom postupku i, stoga, dopuštenost pitanja postavljenog u predmetu C-447/16.

- 45 Naime, Komisija smatra da iz odluke o upućivanju zahtjeva i nacionalnog spisa proizlazi da društvo Hainan Airlines ima svoje sjedište izvan Unije i nema podružnicu u Berlinu. Iz toga je primjenom članka 60. Uredbe br. 44/2001 moguće zaključiti da taj zračni prijevoznik nema domicil u državi članici, što isključuje primjenu članka 5. te uredbe i podrazumijeva primjenu njezina članka 4. na temelju kojeg se, ako tuženik nema domicil u državi članici, nadležnost sudova svake države članice utvrđuje u skladu s pravom te države članice, podložno primjeni isključive i ugovorene nadležnosti na temelju odredaba članaka 22. i 23. navedene uredbe.
- 46 U tom pogledu valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi Sud načelno nadležan za odlučivanje kada se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije. Iz navedenoga proizlazi da pitanja koja se odnose na pravo Unije uživaju presumpciju relevantnosti. Sud može odbiti odlučivati o zahtjevu za prethodnu odluku koji je postavio nacionalni sud samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi se mogao dati koristan odgovor na upućena pitanja (presuda od 27. lipnja 2017., Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, t. 24. i 25.).
- 47 U ovom slučaju Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) postavlja upit Sudu o tumačenju pojma „mjesto izvršenja” u smislu članka 5. točke 1. podtočke (b) druge alineje Uredbe br. 44/2001, u kontekstu prava putnika u zračnom prijevozu na naknadu štete na temelju članka 4. stavka 3. i članka 7. Uredbe br. 261/2004. Kao što to proizlazi iz odluke o upućivanju zahtjeva, to je tumačenje neophodno za određivanje suda koji je nadležan za glavni postupak.
- 48 Stoga Sud mora protumačiti odredbe Uredbe br. 44/2001 čak i u slučaju njezine moguće neprimjenjivosti na glavni postupak.
- 49 Posljedično, pitanje u predmetu C-447/16 je dopušteno.

Meritum

- 50 Sud koji je uputio zahtjev svojim pitanjem u biti pita treba li članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da se primjenjuje na tuženika s domicilom u trećoj državi, kao što je to tuženik u glavnom postupku.
- 51 U tom pogledu valja podsjetiti da se članak 5. Uredbe br. 44/2001 primjenjuje samo na osobe s domicilom u državi članici. U skladu s člankom 60. stavkom 1. te uredbe, trgovačko društvo ima domicil u mjestu u kojemu ima svoje statutarno sjedište, središnju upravu ili glavno mjesto poslovanja.
- 52 Međutim, iz odluke o upućivanju zahtjeva proizlazi da društvo Hainan Airlines ima svoje sjedište izvan Unije, odnosno u Kini, i nema podružnicu u Berlinu (Njemačka). Osim toga, nijedan element te odluke ne upućuje na zaključak da taj zračni prijevoznik ima podružnicu u drugoj državi članici.
- 53 Stoga se u ovom slučaju mora primijeniti članak 4. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 na temelju kojeg se, ako tuženik nema domicil u državi članici, nadležnost sudova svake države članice utvrđuje u skladu s pravom te države članice.
- 54 Radi sveobuhvatnosti treba podsjetiti da prema ustaljenoj sudskoj praksi, u skladu s načelom djelotvornosti, pravila nacionalnog prava ne smiju učiniti praktično nemogućim ili pretjerano otežanim izvršavanje prava dodijeljenih pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 8. lipnja 2017., Vinyls Italia, C-54/16, EU:C:2017:433, t. 26. i navedenu sudsku praksu), kao što su to prava koja proizlaze iz Uredbe br. 261/2004.

- 55 S obzirom na prethodna razmatranja, na pitanje postavljeno u predmetu C-447/16 valja odgovoriti da članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se ne primjenjuje na tuženika s domicilom u trećoj državi, kao što je to tuženik u glavnom postupku.

Pitanja u predmetima C-274/16 i C-448/16

Prvo pitanje u predmetu C-448/16

- 56 Svojim prvim pitanjem u predmetu C-448/16 sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 5. točku 1. podtočku (a) Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da pojam „u stvarima [koje] se odnose na ugovore”, u smislu te odredbe, obuhvaća tužbu radi naknade štete zbog dužeg kašnjenja povezanog leta koju su na temelju Uredbe br. 261/2004 podnijeli putnici u zračnom prijevozu protiv stvarnog zračnog prijevoznika koji nije njihov suugovaratelj.
- 57 Uvodno valja pojasniti da je odgovor na prvo pitanje u predmetu C-448/16 relevantan i za predmet C-274/16, iako sud koji je uputio zahtjev u potonjem predmetu ne postavlja pitanje u tom smislu jer iz odluke o upućivanju zahtjeva u predmetu C-274/16 proizlazi da u okolnostima slučaja ni stvarni zračni prijevoznik nije suugovaratelj predmetnih putnika. U tom pogledu treba dodati da se na predmet C-274/16 *ratione temporis* primjenjuje Uredba br. 1215/2012, čiji je tekst članka 7. točke 1. gotovo istovjetan tekstu članka 5. točke 1. Uredbe br. 44/2001, pa tumačenje Suda u pogledu potonje odredbe u potpunosti vrijedi u odnosu na prvonavedenu odredbu (vidjeti u tom smislu presudu od 9. ožujka 2017., Pula Parking, C-551/15, EU:C:2017:193, t. 31. i navedenu sudsku praksu).
- 58 Iz sudske prakse Suda proizlazi da se pojam „u stvarima [koje] se odnose na ugovore” mora tumačiti autonomno radi osiguranja njegove ujednačene primjene u svim državama članicama (vidjeti u tom smislu presude od 17. lipnja 1992., Handte, C-26/91, EU:C:1992:268, t. 10., i od 28. siječnja 2015., Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, t. 37.).
- 59 U tom je pogledu Sud, među ostalim, presudio da valja smatrati da su stvari koje se odnose na ugovore sve one obveze koje izvire iz ugovora na čije se neizvršenje tužitelj pozvao u prilog svojoj tužbi (presuda od 15. lipnja 2017., Kareda, C-249/16, EU:C:2017:472, t. 30. i navedena sudska praksa).
- 60 Sud je također naveo da iako primjena pravila posebne nadležnosti u stvarima koje se odnose na ugovore ne zahtijeva sklapanje ugovora između dvije osobe, ona ipak podrazumijeva postojanje pravne obveze koju je jedna osoba slobodnom voljom preuzela prema drugoj osobi, a na kojoj se temelji tužiteljeva tužba (vidjeti u tom smislu presude od 5. veljače 2004., Frahuil, C-265/02, EU:C:2004:77, t. 24. do 26.; od 20. siječnja 2005., Engler, C-27/02, EU:C:2005:33, t. 50. i 51., te od 28. siječnja 2015., Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, t. 39.).
- 61 Iz toga slijedi da se, kao što je to naveo nezavisni odvjetnik u točki 54. svojeg mišljenja, pravilo o posebnoj nadležnosti u stvarima koje se odnose na ugovore iz članka 5. točke 1. podtočke (a) Uredbe br. 44/2001 i članka 7. točke 1. podtočke (a) Uredbe br. 1215/2012 temelji na predmetu tužbe, a ne na identitetu stranaka (vidjeti u tom smislu presudu od 15. lipnja 2017., Kareda, C-249/16, EU:C:2017:472, t. 31. i 33.).
- 62 U tom je pogledu drugom rečenicom stavka 5. članka 3. Uredbe br. 261/2004 propisano da će se u slučajevima kada stvarni zračni prijevoznik koji nema ugovor s putnikom obavlja obveze propisane tom uredbom smatrati kao da to radi u ime osobe koja ima ugovor s predmetnim putnikom.
- 63 Stoga se mora smatrati da taj prijevoznik obavlja obveze koje je slobodnom voljom preuzeo prema suugovaratelju predmetnih putnika. Izvor tih obveza jest ugovor o zračnom prijevozu.

- 64 Posljedično, u okolnostima poput onih u glavnim postupcima, mora se smatrati da je zahtjev za naknadu štete zbog dužeg kašnjenja leta koji je obavio stvarni zračni prijevoznik, kao što je to društvo Air Nostrum, koji nije suugovaratelj predmetnih putnika, podnesen u području ugovora o zračnom prijevozu koji su sklopljeni između tih putnika i društava Air Berlin odnosno Iberia.
- 65 S obzirom na prethodna razmatranja, na prvo pitanje u predmetu C-448/16 valja odgovoriti da članak 5. točku 1. podtočku (a) Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da pojam „u stvarima [koje] se odnose na ugovore”, u smislu te odredbe, obuhvaća tužbu radi naknade štete zbog dužeg kašnjenja povezanog leta koju su na temelju Uredbe br. 261/2004 podnijeli putnici u zračnom prijevozu protiv stvarnog zračnog prijevoznika koji nije njihov suugovaratelj.

Pitanje u predmetu C-274/16 i drugo pitanje u predmetu C-448/16

- 66 Sudovi koji su uputili zahtjeve svojim pitanjem u predmetu C-274/16 i drugim pitanjem u predmetu C-448/16 u biti pitaju treba li članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 44/2001 i članak 7. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 1215/2012 tumačiti na način da je u slučaju povezanog leta „mjesto izvršenja” tog leta u smislu tih odredaba mjesto odredišta drugog leta kad prijevoz na ta dva leta obavljaju dva različita zračna prijevoznika te da je tužba za naknadu štete zbog dužeg kašnjenja tog povezanog leta na temelju Uredbe br. 261/2004 utemeljena na smetnji koja je nastupila na prvom od navedenih letova koji je obavio zračni prijevoznik koji nije suugovaratelj predmetnih putnika.
- 67 U tom je pogledu Sud smatrao da se, kad je riječ o članku 5. točki 1. podtočki (b) drugoj alineji Uredbe br. 44/2001, u slučaju višestrukih mjesta pružanja usluga u različitim državama članicama mjestom izvršenja mora u načelu smatrati mjesto koje osigurava najužu poveznicu između ugovora i nadležnog suda, pri čemu se ta najuža poveznica provjerava u mjestu glavnog pružanja usluga (vidjeti u tom smislu presude od 9. srpnja 2009., Rehder, C-204/08, EU:C:2009:439, t. 35. do 38., i od 11. ožujka 2010., Wood Floor Solutions Andreas Domberger, C-19/09, EU:C:2010:137, t. 33.). Mjesto glavnog pružanja usluga mora se odrediti, koliko je to moguće, iz odredaba samog ugovora (presuda od 11. ožujka 2010., Wood Floor Solutions Andreas Domberger, C-19/09, EU:C:2010:137, t. 38.).
- 68 Na taj je način Sud u pogledu te iste odredbe utvrdio da se u vezi s izravnim letom koji je obavio suugovaratelj predmetnog putnika mjesta polaska i odredišta aviona moraju jednako smatrati mjestima glavnog pružanja usluga koje su predmet ugovora o zračnom prijevozu, što znači da je za postupanje povodom tužbe za naknadu štete na temelju tog ugovora o prijevozu i Uredbe br. 261/2004 nadležan sud, prema izboru tužitelja, koji je mjesno nadležan za mjesto polaska ili mjesto odredišta aviona, kao što su to mjesta koja su ugovorena u navedenom ugovoru (presuda od 9. srpnja 2009., Rehder, C-204/08, EU:C:2009:439, t. 43. i 47.).
- 69 U tom pogledu treba naglasiti da pojam „mjesto izvršenja”, kako je naveden u presudi od 9. srpnja 2009., Rehder (C-204/08, EU:C:2009:439), koja se, doduše, odnosi na izravan let koji je obavio suugovaratelj predmetnog putnika, *mutatis mutandis* jednako vrijedi i u odnosu na slučajeve poput onih o kojima je riječ u glavnih postupcima u kojima se, s jedne strane, rezervirani povezani let sastoji od dva leta i, s druge strane, u kojima stvarni zračni prijevoznik na predmetnom letu nije izravno sklopio ugovor s predmetnim putnicima.
- 70 Naime, pravilo o posebnoj nadležnosti u području pružanja usluga, koja je propisana u članku 5. točki 1. podtočki (b) drugoj alineji Uredbe br. 44/2001 i članku 7. točki 1. podtočki (b) drugoj alineji Uredbe br. 1215/2012, određuje da je nadležan sud u „mjest[u] u državi članici u kojemu su, u skladu s ugovorom, usluge pružene ili su trebale biti pružene”.

- 71 U tom se pogledu ugovorom o zračnom prijevozu, poput ugovora o kojima je riječ u glavnim postupcima za koje je karakteristično svojstvo jedinstvene rezervacije za cjelokupno putovanje, utvrđuje obveza zračnog prijevoznika da preveze putnika od točke A do točke C. Takva radnja prijevoza jest usluga u odnosu na koju je točka C jedno od mjesta glavnog pružanja usluga.
- 72 Taj zaključak nije doveden u pitanje činjenicom da stvarni zračni prijevoznik koji nije suugovaratelj predmetnih putnika obavlja samo prijevoz na letu koji ne završava na odredištu drugog leta u slučaju povezanog leta jer ugovor o zračnom prijevozu koji se odnosi na povezani let obuhvaća prijevoz tih putnika sve do mjesta odredišta drugog leta.
- 73 U tim okolnostima valja utvrditi da je u slučaju povezanog leta mjesto izvršenja takvog leta u smislu članka 5. točke 1. podtočke (b) druge alineje Uredbe br. 44/2001 i članka 7. točke 1. podtočke (b) druge alineje Uredbe br. 1215/2012 mjesto odredišta drugog leta kao jedno od mjesta glavnog pružanja usluga koje su predmet ugovora o zračnom prijevozu.
- 74 Budući da je to mjesto dovoljno usko povezano s materijalnim elementima spora te da ono, stoga, osigurava usku poveznicu između ugovora o zračnom prijevozu i nadležnog suda, koja se zahtijeva pravilima o posebnoj nadležnosti iz članka 5. točke 1. Uredbe br. 44/2001 i članka 7. točke 1. Uredbe br. 1215/2012, ono ispunjava cilj blizine (vidjeti u tom smislu presudu od 9. srpnja 2009., Rehder, C-204/08, EU:C:2009:439, t. 44.).
- 75 To rješenje zadovoljava i načelo predvidljivosti koje je zadano tim istim pravilima jer omogućava i tužitelju i tuženiku utvrđivanje suda u mjestu odredišta drugog leta, kako je određeno u navedenom ugovoru o zračnom prijevozu, kao suda pred kojim se može pokrenuti postupak (vidjeti u tom smislu presude od 9. srpnja 2009., Rehder, C-204/08, EU:C:2009:439, t. 45., i od 4. rujna 2014., Nickel & Goeldner Spedition, C-157/13, EU:C:2014:2145, t. 41.).
- 76 U tom se pogledu ne može prihvatiti argument društva Air Nostrum kojim je ono tvrdilo da mu je kao pružatelju usluge na unutarnjem letu u Španjolskoj nemoguće ocijeniti opasnost od toga da bude tuženo pred sudom u Njemačkoj.
- 77 Naime, s jedne strane, nesporno je da su se u okolnostima predmeta u glavnim postupcima ugovori o zračnom prijevozu odnosili na povezani let koji je bio predmet jedinstvene rezervacije koja je obuhvaćala dva leta pa se ona odnosila i na prvi let koji je obavio stvarni zračni prijevoznik i na drugi let koji je vodio do konačnog odredišta. S druge strane, treba uzeti u obzir činjenicu da se, kao što to proizlazi iz točaka 62. i 63. ove presude, u okviru komercijalnih sporazuma koje su zračni prijevoznici međusobno slobodnom voljom sklopili smatra da je stvarni zračni prijevoznik koji nije sklopio ugovor s putnikom djelovao u ime zračnog prijevoznika koji je suugovaratelj predmetnog putnika.
- 78 S obzirom na prethodna razmatranja, na pitanje u predmetu C-274/16 i drugo pitanje u predmetu C-448/16 treba odgovoriti da članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 44/2001 i članak 7. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 1215/2012 treba tumačiti na način da je u slučaju povezanog leta „mjesto izvršenja” tog leta u smislu tih odredaba mjesto odredišta drugog leta kad prijevoz na ta dva leta obavljaju dva različita zračna prijevoznika te da je tužba za naknadu štete zbog dužeg kašnjenja tog povezanog leta na temelju Uredbe br. 261/2004 utemeljena na smetnji koja je nastupila na prvom od navedenih letova koji je obavio zračni prijevoznik koji nije suugovaratelj predmetnih putnika.

Troškovi

- 79 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (treće vijeće) odlučuje:

1. Članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da se ne primjenjuje na tuženika s domicilom u trećoj državi, kao što je to tuženik u glavnom postupku.
2. Članak 5. točku 1. podtočku (a) Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da pojam „u stvarima [koje] se odnose na ugovore”, u smislu te odredbe, obuhvaća tužbu radi naknade štete zbog dužeg kašnjenja povezanog leta koju su na temelju Uredbe (EZ) br. 261/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. veljače 2004. o utvrđivanju općih pravila odštete i pomoći putnicima u slučaju uskraćenog ukrcanja i otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta u polasku te o stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 295/91 podnijeli putnici u zračnom prijevozu protiv stvarnog zračnog prijevoznika koji nije njihov suugovaratelj.
3. Članak 5. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe br. 44/2001 i članak 7. točku 1. podtočku (b) drugu alineju Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da je u slučaju povezanog leta „mjesto izvršenja” tog leta u smislu tih odredaba mjesto odredišta drugog leta kad prijevoz na ta dva leta obavljaju dva različita zračna prijevoznika te da je tužba za naknadu štete zbog dužeg kašnjenja tog povezanog leta na temelju Uredbe br. 261/2004 utemeljena na smetnji koja je nastupila na prvom od navedenih letova koji je obavio zračni prijevoznik koji nije suugovaratelj predmetnih putnika.

Potpisi